

Тиский М.Г.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри політології та державного управління

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ ХРИСТИЯНСТВА НА ФОРМУВАННЯ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕЧІЙ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Християнство виникло в I ст. н. е. на території Римської імперії в умовах рабовласницького ладу. Перші релігійні громади формувались спочатку на території Палестини, а у другій половині I ст. у цих громадах вже переважали греки, що стало основою розвитку християнства по всій території Римської імперії. Членами перших християнських громад були переважно раби, які боролись за свободу, рівність та братерство. У становленні християнства значну роль відіграли різноманітні філософські вчення того часу, які вплинули на зміст нової релігії. Так, прихильники неоплатонізму усвоїх філософських вченнях намагались подолати розрив між світом ідеалів і світом дійсності. У формуванні християнства значну роль відіграв стоїцизм. Представник цього філософського вчення Л. А. Сенека закликав до самовдосконалення та особистої доброчесності. Сенека проповідував любов до ближнього та рівність всіх людей від народження. Завдяки цим вченням були сформульовані моральні норми й цінності (Десять Божих заповідей), що регулюють поведінку людини в усіх сферах суспільного життя. Після перших Вселенських соборів, на яких були прийняті організаційні засади та церковні обряди, християнство з релігії рабів та гноблених поступово перетворювалось у впливову ієрархічну церковну організацію, яка стала на захист заможних верств населення та влади [1, с. 51–53].

31 жовтня 1517 року професор теології Віттенберзького університету Мартін Лютер оприлюднив свої славнозвісні «95 тез». Завдяки цим тезам М. Лютер назавжди увійшов до європейської та світової історії як ініціатор Реформації (XVI – XVII ст.) – грандіозного церковно-духовного, політичного та загальнонародного руху. Ідеї Лютера не лише заклали основу протестантизму – якісно нової течії у християнстві, а й, докорінно змінили північні та західні країни Європи. Сутність Реформації, як руху, полягала в боротьбі проти «папського засилля» та феодального стану –

католицького духовенства. Лютера обурювала практика відпущення гріхів не Богом, а земною церквою – за плату та великі кошти. Він виступав проти тотальної корупції в релігійному середовищі за повернення до першооснов християнського вчення. Лютер стверджував, що шлях до спасіння діші лежить лише через віру і знання Святого Письма та виконання його настанов.

Обурення католицькою церквою з приводу зловживань та відходу від першооснов християнства назрівали вже давно, тому тези Лютера сприймалися населенням Німеччини досить позитивно. Відроджені християнські протестанські церкви зберегли від католицизму лише те, що несуперечить Святому Письму. На відміну від католиків, лютерани вважають, що людина може звертатись до Бога завдяки особистій вірі та без посередництва церкви та священослужителів. Тому найзначимішою в лютеранстві є проповідь, а не обряди, як в католицизмі. Особлива увага в протестантизмі приділяється особистій релігійності, а не її зовнішньому прояву.

Ідеологи докорінного реформування католицизму М. Лютер та Ж. Кальвін заперечували ієрархічну побудову церкви і верховенство Папи римського. Єдиним джерелом і авторитетом нової церкви визнавалось Святе Письмо. Французький теолог і проповідник Ж. Кальвін запропонував демократизувати управління церквою. Він закликав до впровадження республіканських принципів організації церковного життя, згідно з якими релігійні громади обирають старшин (пресвітерів) і проповідників, котрі виконують релігійні функції як службовий обов'язок. М. Лютер, у своїх проповідях закликав до утворення національних держав та церков, де будуть проповідувати Боже слово не латиною, а зрозумілою рідною мовою. За кальвінізмом, усі люди поділяються на «обраних» та «осуджених». Тому лише та людина «врятується», яка вірить, що «вибрана» Богом, а успіх у професійних справах є свідченням можливої обраності. Мета Реформації – відновити чистоту християнської релігії і на цій основі збудувати новий суспільний ладх [1, с. 112].

М. Вебер у своїй праці «Протестантська етика і дух капіталізму», досліджував зв'язок релігійних вчень епохи Реформації з виникненням капіталізму та формуванням ідеології лібералізму. Вузловими моментами протестанського досвіду стали: принципове незнання волі Бога (для віруючих людей того часу означало страждання від невизначеності); принципова самотність совісті, яку немає на кого перекласти; принципова

однобокість і пов'язана з нею етика професійної відповідальності. Така невизначеність волі Бога змушувала протестантів шукати підтвердження своєї вибраності винятково в успіху практичної діяльності. Свідчення морально-релігійної вибраності кожний віруючий вирішував щоденно за допомогою самовідданого служіння професійному покликанню. «Кожна година повинна належати Богові. Втрата часу – великий гріх»[2, с. 619]. Поняття «Beruf» – професія як покликання та сподівання на цей єдиний засіб стати бажаним Богу. У своїй праці М. Вебер цитує проповідника Р. Бакстера: «Поза визначеною професією будь-яка додаткова діяльність..., виконуючи її, людина більше ледарює, ніж трудиться...»; у житті людини «без визначеної професії відсутній той системно-методичний характер, який є неодмінною вимогою мирського аскетизму» [2, с. 620].

Опилюднені М. Лютером «95 тез» стали початком появи ряду інших супротивників папської влади. У XVI ст. Німеччину, Англію, Нідерланди та Скандінавські країни охопив широкий суспільний рух проти католицької церкви. Католицька церква у середньовічній Європі була опорою та ідейним підґрунтям феодального ладу. Значну підтримку цьому суспільному руху надавав новий соціальний клас – буржуазія. Новому класу, що претендував на панування, потрібна була нова ідеологія.

Досліджуючи вплив протестантизму на розвиток європейської цивілізації, М. Вебер вказує, що чесна і наполеглива праця в протестантизмі знаходить характер релігійного подвигу. При цьому релігійне значення має не сама віра. Але і віра не сама по собі, а як свідчення обраності до спасіння. Внутрішньою вірою, добрими справами і наполегливою чесною працею протестант має заслужити благословіння. Саме на основі протестантської трудової етики в нинішній Європі склався ідеальний тип добropорядного підприємця, який примножує свій капітал в рамках існуючих християнських морально-правових норм.

В другій половині XIX – початку XX ст. протестантські церкви країн північної Європи переживали глибокий внутрішній кризис. Це був час становлення робітничого руху за соціальну рівність. В цих умовах теологи протестантизму почали шукати нові форми участі церкви в громадському житті держави. Визначну роль в повороті Шведської протестантської церкви до вирішення громадських проблем відіграли проповіді архієпископа Н. Сьодерблума. У цих проповідях він наголошував, що релігія і соціальний розвиток, два самостійні явища, які безпосередньо впливають один на одного [3, с. 19]. На рубежі 10 -20-х років XX ст. в шведському суспільстві

розпочався процес демократизації внутрішньоцерковного життя. В цих умовах, протестанський рух за оновлення християнства вважався частиною народного руху Швеції. Члени протестанських громад Швеції та інших країн Європи завжди проявляли високу соціальну активність. Вільна протестанська церква, це те місце, де члени громади збирались не тільки, щоб послухати проповіді, але й місцем, де активно працювала бібліотека, навчались діти в різноманітних гуртках, працювало бюро по працевлаштуванню та надавалась допомога бідним. Своїм головним завданням керівництво церкви вбачало в розширенні впливу своєї церкви на суспільство. Перші спроби поєднати християнство з робітничим рухом та соціалізмом відбулися ще в 80-90-х рр. XIX ст. А вже на рубежі 20-30-х рр. XX ст. в Швеції сформувався Союз християнських соціал демократів [3, с. 34-61]. З метою поширення свого впливу, протестанти ставали членами громадських організацій та політичних партій, створювали профспілкові, молодіжні та дитячі громадські організації. Цінності соціалістичної ідеології і християнського віровчення для протестантів Північно-Західної Європи були зрозумілими, через те вони активно долучались до діяльності соціалістичних та соціал-демократичних політичних партій[4, с. 24]. Приваблива для значної частини робітництва країн північної Європи соціалістична ідеологія під впливом протестантизму набула нових якостей.

Отже, християнські моральні норми й цінності та протестантська трудова етика стали основою становлення демократичного соціалізму в Північно-Західній Європі. Сучасна соціал-демократія інтегрувала досягнення політичної думки різних течій, насамперед лібералізму та сформувала ідеологію, що виражає інтереси широких верств суспільства. Соціал-демократи розглядають соціалізм як суспільний лад, який встановлюється не в результаті революцій, а шляхом його постійного вдосконалення зі збереженням приватної власності та прагненням до вищого рівня політичної, соціальної та економічної свободи, соціальної рівності та справедливості.

Література

1. Релігієзнавство: Навч. посібн./ М.Ф. Рибачук, М. І. Кирюшко, Л. Б. Пилявець та ін.; за ред. док-ра філософ. наук, проф. М. Ф. Рибачука. – К.: Основа, 1997. – 239 с.
2. Вебер М. Избранное. Образ общества. – М.: Юрист, 1994. – 702 с.

3. Чернышева О. В., Комаров Ю. Д. Церков в скандинавских странах. – М.: Наука, 1988. – 197 с.

4. «Шведська модель»: стислий огляд становлення здобутків і проблем. // «Національна безпека і оборона». – 2009. – № 1. – С. 9-56.

Топалова С.О.

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА ЯК ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасність виявилась багатою на політичні події, що відбуваються на різних континентах і у різних країнах, мають своє соціальне підґрунтя та політико-культурну специфіку, призводять до різних соціально-політичних наслідків, але, при цьому, мають спільне коріння і наштовхують політичних експертів на формулювання загального висновку. «Brexit», обрання Д.Трампа президентом США, зростання впливу правих радикальних партій у західноєвропейських країнах дає підстави констатувати збільшення масштабів політичного популізму і говорити про відповідні тенденції у світовій політиці. Згорання процесу демократизації у Туреччині, збільшення впливу РФ на політичний процес у ЄС та США, зокрема й через інститути демократії – усе це є свідченням зростання загроз демократії і самим державам. Два майдани в Україні, що продемонстрували небачений раніше рівень соціальної активності і солідарності, але мають наслідком подальше функціонування влади у стані безконтрольності і безвідповідальності вказують на неготовність суспільства користуватися демократичними процедурами для щоденного впливу на владу. То ж спільним для цих абсолютно відмінних за багатьма параметрами процесів є те, що низку ключових причин загрозливих для демократії тенденцій варто шукати у системі освіти. У кожному випадку дисфункція системи освіти має свою специфіку, але зростання рівня політичної некомпетентності суспільства є небезпечним для усіх демократичних режимів.